

Manual: utställning om föränderliga traditioner

Det här är ett förslag på hur man kan bygga upp miniutställningar kring levande traditioner. Vi ville ta fram ett koncept som är enkelt att upprepa, anpassa och omforma enligt behov. Vi valde att göra "utvecklingslinjer", ett slags tidslinjer om hur traditioner och seder förändras med tiden.

I instruktionerna nedan berättar vi hur vår utställning gjordes som en del av Stundars julvandring den 19.12.2018. De kontextuppgifter som vi tog fram kan laddas ner och får fritt användas. Våra infoskyltar översattes också till finska och engelska, också dessa översättningar kan laddas ner.

Använd gärna denna manual för att göra motsvarande utvecklingslinjer om andra traditioner!

Gör så här:

Välj tradition – eller snarare en intressant aspekt av traditionen!

- Tänk "genom tiderna" – sök förändring och kontinuitet i sederna

våra val: julseder, kläder + maskering samt typ av gåvor + paketering

Fundera på hur du vill förevisa traditionen: hänga upp, klä på, ställa fram, duka upp och så vidare.

- Välj en genomgående strategi för varje utvecklingslinje

våra val: klä på (skyltdockor) samt ställa fram

Tänk kontext! Vilken information behöver besökaren för att förstå utvecklingslinjen?

- Hur tillgodoser du behovet – skyltar, presentation, guide, skådespelare?

- Lyft gärna fram en lokala traditionen! Tala med äldre folk.

- Ta hjälp av bibliotek och arkiv vid behov.

våra val: laminerade skyltar, information från arkiv och bibliotek

Var kortfattad men tydlig – låt utvecklingslinjen stå i fokus.

vårt mål: få besökarna att diskutera traditioner med varandra

Till manualen hör även filerna i "Föränderliga traditioner: julseder" samt "Österbottenska sägner om tomten", som kan laddas ner från www.kulturosterbotten.fi/materialbank

KulturÖsterbotten
ger kulturen synlighet och möjlighet

LEADER
Aktion
Österbotten

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden

Förslag på utvecklingslinje I: Julgåvor

- Vi utgick från hur julgåvor har getts genom tiderna och skapade en tidslinje bestående av typiska föremål och paketeringar.

- Vi köpte in mat och paketeringsmaterial från varuhus, tog med oss tillbehör hemifrån och köpte exempel på julgåvor från loppis. Sammanlagt investerades ca 30€ i utställningsmaterial

- Föremålen ställdes fram på ett bord och laminerade infoskyltar hängdes bakom på väggen

Förslag på andra "utvecklingslinjer": påskpynt, golvmattor, midsommarfrände, bröd (smörgåsar)

Materiallista – du behöver:

1. Julhögen

- Två runda jullimpor, så stora som möjligt
- Två rågbröd, gärna litet format så att de kan ligga ovanpå limporna
- En gammaldags bulle på toppen – vi använde en s-formad lussebulle
- Några inhemska äpplen, lägg runt brödhögen
- En gammaldags duk att lägga upp det hela på. Vi använde en vit kökshandduk
  - o Överkurs: en smörbit som formas rund hör egentligen till. Varning, blir lätt geggigt!

2. Inkastad julklapp, äldre tradition

- Ett vedträ
- En liten gammaldags gåva, vi använde den enklaste kammen vi kunde hitta
- En enkel namnlapp, "God Jul Anna"
- Ett naturfibersnöre för att binda fast gåvan och namnlappen runt vedträdet med

3. Den hemgjorda julklappen

- Oblekt pakettapper eller tidningspapper
- Gammaldags snöre, till exempel naturfiber eller papperssnöre
- Ett hemgjort klädesplagg, vi använde vantar i neutrala färger
  - o Vi slog in vantarna och skrev "God Jul Erik" på pappret. Vi öppnade sedan paketet och drog fram vantarna så att både de och omslaget syntes bra.

4. Inkastad julklapp, yngre tradition

- En liten, massproducerad tomte, vår såg ut att vara från 80-talet
- Ett enkelt julklappspapper
- Presentsnöre
  - o Vi gjorde en smällkaramell med hjälp av en pappersrulle. Vi drog loss ena ändan och skakade ut tomten så att både den och smällkaramellen syntes.

5. Från masskonsumtion till immateriell julklapp

- En julklappssäck
- Inpaketerade, tomma lådor, som fyllde säcken och svämmade ut över bordet.
- Ett presentkort. Vårt tillverkades på datorn, och printades på färgskrivare
  - o Vår text: "Presentkort. God Jul! Köp dig någonting som du verkligen önskar". Vi stack in hörnet i ett kuvert och skrev "God Jul" på.

Julgåvor: från vänster julhög, äldre inkastad julklapp, hemgjord julklapp, yngre inkastad julklapp samt masskonsumtion-immateriellt.

Förslag på utvecklingslinje 2: Tomten och bocken

- Vi utgick från kläder och maskering för att visa uppfattningar om jultomten genom tiderna
- Vi fick låna skyltdockor från ett rekvisitalager. Dockorna gjorde att besökarna fick en bra uppfattning om hur figurerna såg (troddes se) ut i praktiken. Men lika gärna hade vi kunnat hänga kläderna till exempel med klädhängare, lägga ut dem på bord eller klä ut levande modeller.
- Vi lånade kläder och maskering från sommar-teater, museum samt från kollegor och familj. Dessutom köpte vi in "baskläder" från loppis. Det handlade om småsummor vi investerade.
- Infoskyltarna laminerades och lades fram på bord framför skyltdockorna

Förslag på andra "utvecklingslinjer": bröllopsklädsel, påskhäxor, olika former av arbetsklädsel t.ex. vinterfiske eller mjölkning.

Tomten och bocken: från vänster dagens jultomte, julbock, skråbock och gårdstomte i vår tolkning. Läs mera om de olika gestalterna på infoskyltarna i separat fil.

Materiallista – du behöver:

1. Gårdstomten

- Röd stickad toppig mössa (vår syddes av en gammal stickad halsduk)
- Jacka (gärna vadmal) och/eller skjorta av gammaldags snitt, gärna grå
- (Kort)byxor, gärna grå (långa byxor kan förkortas med nålar).
- Kläderna får vara i barnstorlek, ungefär som åt en 10-åring
- Pjäxor och/eller stickade sockor
- Eventuell rekvisita: julkärve

2. Skråbocken

- Neutrala gammaldags mörka byxor
- Gammaldags skjorta
- Stickade sockor och/eller gammaldags skor
- Skinnfäll att dra över axlarna, vi använde ett fårskinn med lurviga sidan ut
- En enkel identitetsdöljande mask.

o Vi använde ett tygstycke och fäste två snören som knöts runt nacken. Vi klippte hål för ögonen och markerade dem med svart tusch. En lång stickad halsduk sveptes över hjässan och runt halsen för att hålla masken på plats.

o Alternativ mask: kartong, bark, halm (gärna med horn), nylonstrumpa o.s.v.

o Märk att skråbocken verkade otäck för många besökare. Förstärk de mänskliga dragen hellre än att göra bocken skrämmande!

3. Julbocken

- Handskar av 1980-talsnitt
- Mörka täckbyxor
- Stickade sockor och/eller vinterstövlar
- Avigt vänd fårskinnsjacka
- Pälsmössa
- En äldre, ganska ”ful” julbocksmask.
  - o Detta var det föremål som vi hade svårast att hitta. Vår mask satt fast i en röd luva, som gömdes under skinnmössan.

4. Våra dagars jultomte

- En rödvit tomtemundering (kontrollera om separata byxor och/eller bälte behövs, vi kompletterade med grå collegebyxor).
- Skor och/eller sockor
- Handskar
- Vitt lockigt skägg
- Fin, rödvit tomteluva

Att använda skyltdockor

o Skyltdockor kan omformas enligt behov – vi gav magra damer ett lager rullvadd kring midjan. Fötter gjutna som högklackade skor gömdes med stickade sockor och så vidare.

o Skyltdockor behöver inte vara i perfekt skick för detta ändamål – en saknad hand döljs med en handske fäst i armen, fläckar i ansiktet täcks av en mask. ”Fuska” så mycket som behövs för att slutresultatet ska se bra ut.

o Passformen på kläderna går bra att modifiera – helst för stora kläder som tas in. Nålar, snören, dubbelhäftande tejp, pakettejp och fiskarlina får kläderna att sitta bra på dockorna. För små kläder lämnas öppna eller nedhasade och gliporna döljs med andra plagg eller rekvisita.

Mera information om de olika traditionerna finns i ”Föränderliga traditioner: julseder”, som kan laddas ner från KulturÖsterbottens materialbank på www.kulturosterbotten.fi/materialbank under kategorin ”Levande traditioner”.

- På materialbanken finns även filen ”Österbottniska sägner om tomten”, där vi har samlat traditionella berättelser om gårdstomten.

- Materialet får användas fritt, men om du vill publicera det till exempel på din hemsida eller i ett programblad bör du hänvisa till KulturÖsterbotten som upphovsman!

Lycka till med din utställning!

Den här manualen har utarbetats 2019 av Johanna Björkholm, KulturÖsterbotten, inom Leaderprojekt Kulör – Kulturarv som levande österbottnisk resurs. Läs mera om projekt Kulör på www.kulturosterbotten.fi/kulor och ta del av våra övriga materialpaket.